

СИДОРЕНКО ВІКТОРІЯ ВІКТОРІВНА,

докторка педагогічних наук, професорка, членкиня-кореспондентка НАПН України, директорка, Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, м. Біла Церква, Україна

Viktoriia Sydorenko,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor; Corresponding Member of the NAES of Ukraine, the Director, The Bila Tserkva Institute of Continuing Professional Education of the SIHE "University of Educational Management" NAES of Ukraine, Bila Tserkva, Ukraine

E-mail: sidorenko34@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6626-4581>

ГРИЦАН ОЛЕКСАНДР ГРИГОРОВИЧ,

аспірант 3 курсу, спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки, Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, м. Біла Церква, Україна

Oleksandr Grytsan,

PhD student, Specialty 011 Educational and Pedagogical Sciences, Bila Tserkva Institute of Continuous Professional Education

of the SIHE «University of Education Management» NAES of Ukraine, Bila Tserkva, Ukraine

E-mail: Sangog86@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0006-2771-1197>

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: МОТИВАЦІЙНО-АКСІОЛОГІЧНИЙ КОНЦЕПТ

А Обґрунтовано мотиваційно-аксіологічні засади формування дослідницької компетентності майбутніх викладачів закладу вищої освіти в умовах соціокультурних та освітніх викликів. Здійснено теоретико-методологічний аналіз проблеми мотиваційної сфери особистості, мотиваційної готовності майбутніх викладачів до науково-дослідницької діяльності. Розроблено класифікацію мотивів до науково-дослідницької діяльності майбутніх викладачів закладу вищої освіти. Мотиваційно-аксіологічний концепт дослідницької компетентності обґрунтовано як внутрішню систему спонукань, ціннісних орієнтацій, потреб і мотивів, емоційно-вольових установок майбутніх викладачів закладу вищої освіти до науково-дослідницької діяльності, їхню внутрішню готовність до наукового пошуку, наукового пізнання.

Результати наукового пошуку отримано відповідно до теми науково-дослідної роботи Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України «Трендвотчінг ринку праці в системі підготовки і підвищення кваліфікації фахівців в умовах повоєнного відновлення України» (0122U202007, 2022–2025 рр.).

Ключові слова: майбутній викладач ЗВО; дослідницька компетентність; науково-дослідницька діяльність; мотиваційна сфера; мотиви; ціннісні орієнтири; мотиваційна готовність

FORMATION OF THE RESEARCH COMPETENCE IN FUTURE TEACHERS AT HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS: A MOTIVATIONAL-AXIOLOGICAL CONCEPT

С The formation of the motivational and axiological component of research competence is a significant pedagogical problem, as it lays the foundation for the training of teachers at higher education institutions who possess a research culture and analytical abilities, and who are capable of carrying out scientific research activities, scientific searches and continuous lifelong learning.

The article substantiates the motivational and axiological principles for developing the research competence of future teachers at higher education institutions, in the context of socio-cultural and educational challenges. A theoretical and methodological analysis of the motivational sphere of the personality and the motivational readiness of future teachers at a higher education institution for scientific and research activities was conducted. A classification of motives (external (objective or socio-professional) and internal (subjective) for the research activities of future teachers at a higher education institution has been developed. The correlation between the basic concepts of "readiness for scientific research" and "competence" is traced. The motivational and axiological concept of research competence is substantiated as an internal system of motivations, value orientations, needs and motives, emotional and volitional attitudes of future teachers of a higher education institution towards scientific and research activities, along with a cognitive interest in conducting scientific and pedagogical research, internal readiness for scientific research, a positive attitude towards scientific research activities and scientific knowledge. The motivational and axiological component in the structure of the research competence of future teachers at higher education institutions is considered, which

includes an internal system of incentives (interests, motives, and aspirations); motivation (internal and external) for scientific and research activities; a system of value orientations; emotional and volitional attitudes, and a well-formed, positive, and harmonious "I-concept".

The results of the scientific search were obtained in accordance with the topic of the research work at the Bila Tserkva Institute of Continuous Professional Education of the SIHE "University of Education Management" NAPS of Ukraine, titled "Labor market trend watching in the system of training and advanced training of specialists in the conditions of the post-war recovery of Ukraine" (0122U202007, 2022–2025).

Keywords: future teacher at a higher education institution; research competence; scientific and research activity; motivational sphere; motives; value orientations; motivational readiness

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями.

Дослідницька компетентність є невід'ємною частиною професійного становлення майбутнього викладача вищої школи, що сприяє підготовці педагога-дослідника, розвитку його методологічної культури, творчих здібностей, пізнавальних інтересів, дослідницьких умінь, підвищенню ефективності та якості освітнього процесу, забезпечує конкурентоспроможність сучасного фахівця на ринку освітніх послуг. Відповідно до стандарту вищої освіти України за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка для другого (магістерського) рівня вищої освіти ціллю навчання є підготовка фахівців, здатних розв'язувати актуальні проблеми, складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері освітніх, педагогічних наук, освітнього менеджменту та освітньої практики [11]. У документі перелік компетентностей випускника визначається інтегральною, загальними, спеціальними (фаховими, предметними) компетентностями, що передусім характеризуються здатністю розв'язувати проблеми, задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері освітніх, педагогічних наук; застосовувати та розробляти нові підходи до вирішення задач дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері освіти й педагогіки; розробляти та реалізовувати інноваційні й дослідницькі проекти тощо.

Дослідницька компетентність може виявлятися тільки в органічній єдності з мотивами та цінностями людини, тобто за наявності ціннісно-сміслового ставлення, глибокої особистісної зацікавленості в даному виді діяльності [2, с. 61; 3, с. 55]. Тому формування мотиваційно-аксіологічного складника дослідницької компетентності є актуальною педагогічною проблемою, оскільки закладає фундамент для підготовки викладача закладу вищої освіти (ЗВО) із дослідницькою культурою, аналітичними здібностями, здатного до здійснення науково-дослідницької діяльності, наукового пошуку, неперервного навчання впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Аналіз джерельної бази дослідження засвідчує актуальність і значущість обґрунтування теоретичних і методичних засад розвитку мотивації студентів до науково-дослідницької діяльності, формування в них внутрішньої мотиваційної готовності до наукового пошуку, опанування навичками організації і проведення науково-дослідної роботи. Мотиваційна сфера особистості стала предметом сучасних психологічних досліджень, у яких розглядається спонукальні механізми активності людини, потреби, мотиви і мотивація

як рушійні сили поведінки та діяльності особистості, психологічні чинники та умови розвитку мотиваційної сфери сучасного фахівця (Ж. Вірна, Д. Клімова, Ф. Подшивайлов, Т. Яценко, R. Ryan, E. Deci та ін.). Особливостям формування мотивації здобувачів вищої освіти, мотиваційної готовності до здійснення науково-дослідницької діяльності студентів різних спеціальностей присвячені наукові розвідки дослідників, як-от: майбутніх учителів іноземних мов (Ю. Баранова); майбутніх учителів історії (А. Боровик, О. Дубініна); майбутніх вихователів дошкільної освіти (Ю. Волинець, Н. Стаднік; О. Коваленко); майбутніх психологів (О. Матвієнко, К. Василенко); учителів української мови та літератури (Г. Бондаренко), соціальних працівників (О. Повідайчик); майбутніх фахівців промислової фармації (П. Омельченко) тощо.

Значну кількість сучасних досліджень присвячено вивченню соціально-психологічних і психолого-педагогічних аспектів формування ціннісних орієнтацій у майбутнього фахівця; ролі ціннісних орієнтацій у системі професійного становлення особистості; шляхів формування системи цінностей, що внутрішньо визначає напрям і зміст самоактивності, її мотивацію; обґрунтуванню чинників, критеріїв, показників, умов, засобів, властивостей, індивідуально-типологічних особливостей розвитку мотиваційної сфери особистості студента (І. Бех, Л. Божович, Т. Бутківська, В. Денисенко, Л. Долинська, С. Максименко, Н. Максимчук, В. Семиченко, Р. Скульський, О. Фурман, Н. Чепелева та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявність значної кількості досліджень і певних здобутків у розв'язанні завдань теоретичного і практичного характеру, проблема формування дослідницької компетентності майбутніх викладачів в умовах модернізаційних процесів у вищій освіті, викликів ринку праці в умовах війни не стала об'єктом ґрунтовного теоретико-методологічного вивчення й комплексного аналізу. Аналіз теоретико-методологічних джерел із досліджуваної проблеми виявив відсутність єдиної концепції мотиваційної сфери особистості, недостатню розробленість наукових підходів щодо розвитку мотиваційно-ціннісної сфери майбутніх викладачів ЗВО, мотиваційної готовності до науково-дослідницької діяльності. Актуальність означеної проблеми, її недостатня розробленість у педагогічній теорії, потреби освітньої практики зумовили подальший науковий пошук авторів.

Мета статті: ґрунтовне дослідження мотиваційно-аксіологічних засад формування дослідницької компетентності майбутніх викладачів закладу вищої освіти в умовах соціокультурних та освітніх викликів.

Відповідно до мети визначено наступні **завдання**:

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз проблеми мотиваційної сфери особистості, мотиваційної готовності майбутніх викладачів ЗВО до науково-дослідницької діяльності.

2. Схарактеризувати мотиваційно-аксіологічний складник у структурі дослідницької компетентності майбутніх викладачів ЗВО.

3. Простежити співвідношення понять «готовність до науково-дослідницької діяльності» і «компетентність».

4. Визначити зміст і компонентний склад мотиваційної готовності майбутніх викладачів ЗВО до науково-дослідницької діяльності.

5. Розробити класифікацію мотивів до науково-дослідницької діяльності майбутніх викладачів ЗВО.

Викладення основного матеріалу. Мотивацію як соціально-психологічний феномен науковці інтерпретують як систему психологічно різнобічних потреб, стимулів, мотивів, що зумовлюють вибір моделей поведінки і професійної взаємодії людини, визначають характер, спрямованість і зміст професійної, навчальної та науково-дослідницької діяльності, спонукають до конкретних вчинків.

Ф. Подшивайлов мотивацію тлумачить як внутрішній процес, заснований на суто особистісних мотивах, тобто імпульсах, що спонукають людину прикладати зусилля і наближають носія мотивів до досягнення певних цілей або задоволення потреб його власними силами, його енергією, за його ж волею; як динамічний процес конкретизації, усвідомлення потреби, виникнення бажання, утворення мотиву та формування наміру здійснити задоволення потреби [8, с. 29]. Федір Михайлович обґрунтовує два різновиди мотиваційної сфери особистості: актуальна мотивація, коли мотиваційний процес завершується діяльністю, та потенційна мотивація, коли мотиваційний процес не завершується діяльністю, але бажання, мотив чи намір залишаються у пам'яті та є особистісно значущими, отже, може перетворюватись на особистісну рису.

Мотивацію як важливий феномен регулятивної сфери особистості, внутрішнє джерело її активності, гармонійного розвитку та індивідуальності в освітньому середовищі безпосередньо пов'язуємо з мотиваційною готовністю майбутнього фахівця до професійної діяльності, розвитком мотиваційної сфери під час навчання, практичної підготовки у ЗВО.

Мотиваційну готовність до професійної діяльності, зокрема науково-дослідницької, науковці тлумачать як:

– комплексну особистісну характеристику, що виявляється в усвідомленні здобувачем вищої освіти соціальної значущості наукової діяльності для набуття спеціальності та у подальшій фаховій діяльності, стійкому бажанні систематично і якісно здійснювати науково-дослідницьку діяльність під час аудиторної та самостійної роботи; ґрунтовності знань методології наукового дослідження та наукового змісту дисциплін за фахом обраної спеціальності [14, с. 34];

– інтегративне динамічне особистісне утворення, яке визначає налаштованість майбутніх учителів на вирішення

педагогічних завдань, пов'язаних з умінням ефективно впроваджувати елементи дослідницької діяльності, застосовувати технології навчання та контролю отриманих знань, організовувати науково-дослідну діяльність студентів на заняттях, використовуючи сучасні інформаційні технології [1, с. 4–5, 228];

– усвідомлений та активно-діяльнісний стан, який забезпечує особистісну й професійну самореалізацію та самоактуалізацію під час вирішення професійних проблем на основі психолого-педагогічної компетентності, особистісного та професійного досвіду, творчого використання індивідуально-психічних особливостей та інтелектуального потенціалу у процесі професійної діяльності [4, с. 134];

– динамічне особистісне утворення, яке характеризується сформованістю професійно важливих якостей, усталеністю внутрішніх мотивів до вибору професії і кінцевих цілей професійної підготовки та зовнішніх – привабливості професії у контексті життєзабезпечення особистості й фахової самореалізації [10, с. 56];

– закономірний цілеспрямований результат визначеної спеціальної професійної підготовки фахівців, його особистісно-мотиваційного ствердження, налаштованості на працю, вміння перемагати труднощі, їх освіту, самоосвіту, самовиховання, бажання досягти успіху й уміння долати перешкоди [5, с. 110].

На нашу думку, внутрішня мотиваційна готовність майбутніх викладачів ЗВО передбачає їхню здатність до наукового пошуку, науково-дослідної діяльності, задоволення пізнавальних потреб і наукових інтересів; прагнення пізнавати нове, розв'язувати дослідницькі й наукові завдання; опанування навичками організації й проведення науково-дослідної роботи; пізнавальний інтерес, бажання досягти успіху; постійний неперервний саморозвиток і самовдосконалення шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти; самореалізація власних ідей, професійних задумів; розширення наукової ерудиції тощо. Сам мотиваційний процес можна схематично представити наступним чином: *потреба* → *бажання* → *мотив* → *намір* → *діяльність* [8, с. 26, 29]. При чому під мотивом розуміємо усвідомлену потребу, яка супроводжується бажанням її задовольнити; намір – результат усвідомлення й обґрунтування плану дій, спрямованих на задоволення потреби [там само, с. 29].

Результати дослідження.

Мотиваційно-аксіологічний концепт дослідницької компетентності включає внутрішню систему спонукань, ціннісних орієнтацій, потреб і мотивів, емоційно-вольових установок майбутніх викладачів ЗВО до науково-дослідницької діяльності, пізнавальний інтерес до проведення науково-педагогічних досліджень, внутрішню готовність до наукового пошуку, позитивне ставлення до науково-дослідної діяльності, наукового пізнання. Мотиваційно-аксіологічний складник у структурі дослідницької компетентності передбачає стійку потребу майбутнього викладача ЗВО самостійно здійснювати пошук нової інформації з різних джерел, необхідної для власного наукового пошуку,

розв'язувати наукові й дослідницькі завдання, критично мислити, розвивати дослідницькі здібності через постійний науковий пошук, дослідження, реалізацію дослідницьких проєктів, прагнення до реалізації цінностей, пов'язаних із дослідницькою компетентністю (самостійність, соціальна корисність тощо).

О. Повідайчик, М. Попик, А. Ребляна наголошують, що становлення майбутніх фахівців як суб'єктів науково-дослідницької діяльності неможливе без розвитку в них відповідної мотивації, внутрішнього спонукання до дії, зумовлюючи суб'єктивно-особистісну зацікавленість індивіда в її реалізації [7, с. 219, 221].

М. Головань, В. Яценко, визначаючи сутність і зміст поняття «дослідницька компетентність» [2, с. 61], простежують його в органічній єдності з мотивами і ціннісними орієнтаціями фахівця, що впливають на регуляцію розумових і пізнавальних процесів, тісно пов'язані з емоційно-вольовими механізмами психіки і регулюють соціальну поведінку й професійну діяльність, спосіб поведінки і спосіб життя майбутнього фахівця, в якому інтегруються його пізнавальні і творчо-перетворювальні здібності.

О. Матвієнко, К. Василенко [6, с. 102, 104] кар'єрне зростання та конкурентоздатність сучасного фахівця пов'язують із високим рівнем розвитку аксіологічного компонента дослідницької компетентності, зокрема сформованістю у нього цінності дослідницької діяльності, розвиненістю потреби у цій діяльності й спрямованості на досягнення її результатів, потреби успішно виконувати поставлене завдання, інтерес до дослідницької діяльності, прагнення до реалізації цінностей, пов'язаних із дослідницькою компетентністю. Аксіологічний складник науковці називають пусковим механізмом реалізації дослідницької компетентності.

О. Ярошенко слушно зазначає близькість, проте не тотожність понять «готовність до науково-дослідницької діяльності» та «компетентність». Дослідниця зазначає співпадіння понять у частині знань і вмінь. Проте термін «готовність», на відміну від компетентності, вирізняється потужним складником – мотиваційним компонентом, а компетентність обов'язково включає оцінні дії [14, с. 38].

Розглянемо детальніше мотиваційно-аксіологічний складник у структурі дослідницької компетентності майбутніх викладачів ЗВО, що включає: внутрішню систему спонукань (інтереси, мотиви, прагнення); мотивацію (внутрішню і зовнішню) до науково-дослідницької діяльності; систему ціннісних орієнтирів; емоційно-вольові установки, сформовану позитивно-гармонійну «Я-концепцію» тощо.

Внутрішня система спонукань (інтереси, мотиви, прагнення) визначається особливістю сформованості мотиваційної сфери, зокрема мотиваційною готовністю майбутніх викладачів ЗВО до науково-дослідницької діяльності.

Мотивацію до науково-дослідницької діяльності майбутнього викладача ЗВО тлумачимо як складне багатоконпонентне утворення, що складається із системи мотивів, що спонукують до конкретних вчинків, форм поведінки та визначають характер, спрямованість і зміст діяльності. Мотивацію до науково-дослідницької діяльності

майбутнього викладача ЗВО поділяємо на два різновиди: внутрішню і зовнішню.

Внутрішня мотивація – це сукупність потреб, стимулів, мотивів, що ініціюють і регулюють науково-дослідницьку діяльність майбутнього викладача ЗВО із середини особистості, спричинена сформованою світоглядною позицією і стійкими пізнавальними інтересами, тобто є *внутрішньою потребою*. Внутрішня мотивація пов'язана з інтересом і зосередженістю до виконання науково-дослідницької діяльності, яка є цінною і професійно значущою для майбутнього викладача ЗВО.

Зовнішня мотивація пов'язана із впливом об'єктивних потреб, стимулів, мотивів, що ініціюють і регулюють науково-дослідницьку діяльність майбутнього викладача ЗВО, зокрема соціального макросередовища, освітніх викликів, вимог ринку праці, подолання кваліфікаційного розриву у навичках, компетентностях при підготовці фахівців із вищою освітою тощо.

Узагальнення результатів аналізу джерельної бази дослідження, проведене нами опитування здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки дало можливість виокремити зовнішні (*об'єктивні* або *соціально-професійні*) і внутрішні (*суб'єктивні*) мотиви формування дослідницької компетентності студентів ЗВО, здійснення ними науково-дослідницької діяльності (рис. 1).

Внутрішні (суб'єктивні) мотиви формування дослідницької компетентності у майбутніх викладачів ЗВО співвідносимо з виникненням пізнавальних потреб і розвитком потреби до здійснення науково-дослідницької діяльності незалежно від впливів соціокультурного середовища і професійної дійсності. Внутрішні мотиви зумовлені індивідуальними психофізіологічними особливостями майбутніх викладачів ЗВО, різними структурно-функціональними компонентами психіки, параметрами внутрішніх ресурсів (мотиваційні установки, потреби, інтереси тощо), сформованою картиною світу, які визначають індивідуальний стиль професійної діяльності і професійно-педагогічної взаємодії із суб'єктами освітнього процесу, наявність стійкої мотивації до навчальної, пізнавальної та науково-дослідницької діяльності, пізнавального інтересу, неперервного навчання впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти.

За твердженням О. Повідайчик, М. Попик, А. Ребляна, високий рівень сформованості внутрішніх мотивів, які включають пізнавальні інтереси і прагнення, безпосередньо впливає на розвиток потреби до здійснення науково-дослідницької діяльності, зумовлює її ефективність, отже, науково-дослідницька діяльність студентів ЗВО детермінована внутрішніми мотивами [7, с. 220].

До *внутрішніх мотивів* формування дослідницької компетентності у майбутніх викладачів ЗВО належать:

– *пізнавальні мотиви*, що закладені в самому процесі науково-дослідницької діяльності та спонукують майбутніх викладачів ЗВО до наукового пошуку, пізнання, бажання долати труднощі інтелектуального характеру, оволодіння новими фактами, явищами і закономірностями. Пізнавальні

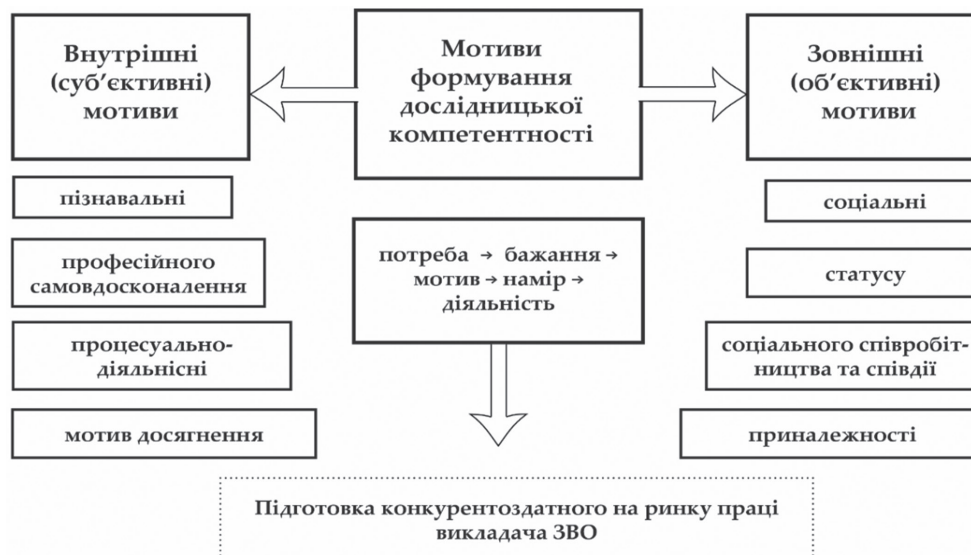

Рис. 1. Мотиви формування дослідницької компетентності у майбутніх викладачів ЗВО

мотиви є основою ефективного навчання здобувачів у ЗВО, забезпечуючи сформованість дослідницької компетентності і високий рівень дослідницької культури майбутнього викладача, що вибудовується особистістю з урахуванням власних професійних якостей, мотивів, ціннісних орієнтацій, стилю професійно-педагогічної діяльності, способів взаємодії, а також наявного професійного досвіду, аналізу та узагальнення помилок і труднощів, бачення перспектив професійного розвитку. Пізнавальну спрямованість майбутніх викладачів ЗВО складає: допитливість, дослідницький інтерес до досліджуваних об'єктів і явищ, до процесу вирішення проблеми, науково-дослідницької діяльності, в результаті якого виникає пізнавальна і пошукова активність, яка викликає дослідницьку поведінку; наукова ерудиція; інтелектуальна активність; прагнення здобути нові знання і навчитись їх ціннісно використовувати в освітньому процесі; наявність стійких пізнавальних інтересів, переконань;

– *мотиви професійного самовдосконалення і самореалізації*, що включають уміння майбутніх викладачів ЗВО виявляти і використовувати власні потенційні ресурси в процесі науково-дослідницької діяльності, проявляти інтелектуальну ініціативу і самостійність у прийнятті рішень щодо вибору шляхів і змісту наукового пошуку, реалізації індивідуальної траєкторії розвитку, бажання розвивати та удосконалювати ключові й фахові компетентності, особисті здібності [9];

– *процесуально-діяльнісні мотиви*, що забезпечують оптимізацію діяльності, підвищення її ефективності за рахунок високої продуктивності і передбачають зацікавленість майбутніх викладачів ЗВО у самому процесі та змісті науково-дослідницької діяльності. Процесуально-діяльнісні мотиви включають орієнтацію на мотиви і цінності обраної професії, потребу в ній; певний рівень сформованості дослідницьких, аналітичних, прогностичних навичок, необхідних для проведення наукових досліджень; виконання дослідницьких дій для вирішення поставлених завдань; уміння шукати, накопичувати, критично оцінювати

інформацію, прогнозувати шляхи розвитку проблеми, застосовувати ефективні технології та моделі; готовність до науково-дослідницької роботи в нових умовах;

– *мотиви досягнення* передбачають бажання майбутніх викладачів ЗВО знаходити і вирішувати проблеми, досягати поставленої мети і завдань наукового пошуку, отримувати задоволення від навчання та наукової діяльності.

Зовнішні (об'єктивні або соціально-професійні) мотиви виникають у результаті впливу об'єктивних стимулів, що ініціюють і регулюють науково-дослідницьку діяльність майбутніх викладачів ЗВО, тобто зумовлені *зовнішніми чинниками*. Серед зовнішніх мотивів формування дослідницької компетентності у майбутніх викладачів ЗВО виокремлюємо наступні:

– *соціальні мотиви*, пов'язані з громадянськими і моральними позиціями, важливими для особистості, громадянина і патріота держави, соціальними устремліннями і сформованою системою ціннісних орієнтирів. Майбутні викладачі ЗВО мають усвідомлювати значущість науково-дослідницької діяльності для професійної підготовки сучасного конкурентоздатного на ринку праці фахівця, проявляти інтерес до проведення дослідження, бажання глибше опанувати майбутньою професією, прагнення принести користь своєю соціально корисною діяльністю та нести відповідальність за її результати;

– *мотив статусу*, за якого навчання у ЗВО сприймається майбутніми викладачами як шлях до підвищення індивідуального благополуччя, професійного визнання, успіху, кар'єрного зростання, розвитку педагогічної майстерності, підвищення кваліфікаційного рівня; бажання працювати у майбутньому за фахом, що мотивується зацікавленістю змістом власної професійної діяльності; усвідомлення можливості продовжувати наукову роботу після закінчення ЗВО;

– *мотиви соціального співробітництва та співдії*, що передбачають взаємодію майбутніх викладачів ЗВО із професійним оточенням, ефективну комунікацію; організацію

та участь у науковому (академічному) дискурсі, спрямовану на спільне досягнення цілей, передавання наукових положень, наукової й технічної інформації, вирішення наукових проблем, формування наукової картини світу та визначення напрямів суспільного прогресу; розвиток атмосфери творчості, новаторства, відкритості наукових дискусій; участь в обговоренні результатів реалізації дослідницьких проєктів [18, с. 15; 19, с. 643];

– *мотиви приналежності*, що включають спілкування майбутніх викладачів ЗВО з видатними вченими і педагогами, лідерами і представниками наукових шкіл, де результат наукової діяльності потребує не лише академічного дискурсу, наукової оцінки, а й суспільної легітимації.

Сформована система цінностей, смислів, світоглядних позицій реалізують фахівця як особистість і забезпечують його стійкість у поведінці, вчинках, професійній діяльності. Мотиви та ціннісні орієнтації особи впливають на регуляцію розумових і пізнавальних процесів, тісно пов'язані з емоційно-вольовими механізмами психіки людини і регулюють її соціальну поведінку й професійну діяльність [2, с. 61], забезпечують цілісність, стійкість і стабільність особистості за рахунок регуляції спонукальних сил активності [8, с. 46].

Ціннісні орієнтації. Серед системи ціннісних орієнтацій набуває особливого значення усвідомлене уявлення майбутніх викладачів ЗВО про роль і цінність сучасної освіти для підготовки всебічно гармонійної особистості; розуміння проведення і реалізацію на практиці наукових досліджень, наукового пізнання, саморозвитку та їх застосування в житті; проєкція на ціннісні орієнтири майбутньої викладацької діяльності.

Емоційно-вольові установки. Емоційно-вольову сферу майбутніх викладачів ЗВО складає формування позитивно-гармонійної «Я-концепції», уміння досягати поставлену мету, наполегливість, відповідальність, ініціативність, здатність долати труднощі, самостійність, рішучість тощо.

Використовуючи авторське визначення О. Фурман [12, с. 159; 13, с. 195], під *позитивно-гармонійною «Я-концепцією»* розуміємо складну динамічну систему уявлень та установок людини про себе як суб'єкта, особистість, індивідуальність і як універсуму діяльності у взаємозв'язку і взаємодоповненні

її ментально-когнітивного (Я-образ), емоційно-оцінкового (Я-ставлення), вчинково-креативного (Я-вчинок) і спонтанно-духовного (Я-духовне) компонентів у структурі інноваційно-психологічного клімату.

Сформованість позитивно-гармонійної «Я-концепції» допоможе майбутнім викладачам ЗВО розвинути дослідницьку культуру, дослідницькі, інтелектуальні та творчі здібності, сприятиме процесам цілепокладання, прогнозування, планування, організації власної роботи і корекції дослідницької програми, вибору моделей взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу, здійснювати самооцінку власних педагогічних здібностей, якостей, саморефлексію, адекватно виділяти себе із соціального і професійного середовища, усвідомлювати власну специфіку та конструювати на цій основі траєкторію професійного саморозвитку, самовдосконалення і самореалізації.

Висновки з даного дослідження. Отже, формування мотиваційно-аксіологічного складника дослідницької компетентності майбутніх викладачів ЗВО є важливим для підготовки сучасних фахівців, їхнього професійного становлення, розвитку професійно важливих особистісних якостей і здібностей, подальшої успішної професійної діяльності [9, с. 10; 16, с. 35–36; 17, с. 68, 75], життєвого самовизначення та самореалізації відповідно до соціокультурних та освітніх викликів [15, с. 55–56]. Створене у ЗВО студентоцентроване освітнє середовище, психологічний супровід професіоналізації майбутніх фахівців із метою виявлення основних проблем, пов'язаних із початковим етапом професійної кар'єри, сформований під час навчання комплекс стійких мотивів визначають позитивне ставлення, інтерес майбутнього викладача до своєї професії, задоволеність здійсненим професійним вибором, орієнтацію на мотиви і цінності обраної професійної діяльності, потребу в досягненнях і самовдосконаленні, професійну самовизначеність.

Перспективами подальших досліджень вбачаємо розроблення, теоретичне обґрунтування та експериментальну перевірку багаторівневої моделі формування дослідницької компетентності майбутніх викладачів ЗВО в умовах змішаного навчання.

Список використаних джерел

1. Баранова Ю. В. Формування у майбутніх вчителів іноземних мов готовності до науково-дослідної роботи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2019. 304 с.
2. Головань М. С., Яценко В. В. Сутність та зміст поняття «дослідницька компетентність». *Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі* : зб. наук. пр. Кривий Ріг : Вид. відділ НМетАУ, 2012. Вип. VII. С. 55–62. URL: <https://surl.lj/spdqbo> (дата звернення: 19.11.2025).
3. Долинська Л. В., Максимчук Н. П. Психологія ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя : навч. посіб. для студентів ВНЗ. Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О.В., 2008. 124 с.
4. Клімова Д. В. Проблема мотиваційної готовності до професійної діяльності у психології. *Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету* : зб. наук. пр. звітної-наукової конференції викладачів ун-ту за 2013 рік, 4-6 лютого 2014 року. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. С. 133–135. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/6896/1/Klimova.pdf> (дата звернення: 09.10.2025).
5. Коваленко О. В. Мотиваційна готовність майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до самореалізації у професійній діяльності: критерії та показники рівня. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. пр. Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2020. Т. IV: Психологія розвитку дошкільника, вип. 16. С. 102–117. URL: <https://surl.li/zyrjpr> (дата звернення: 19.11.2025).
6. Матвієнко О. В., Василенко К. С. Основні характеристики аксіологічного компонента дослідницької компетентності майбутніх психологів. *Освітньо-науковий простір*. 2023. Вип. 4 (1). С. 101–111. DOI: [10.24144/2524-0609.2022.50.219-222](https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.50.219-222) URL: <https://surl.li/jauzui> (дата звернення: 19.11.2025).
7. Повідайчик О., Попик М., Реблян А. Мотиваційні аспекти науково-дослідницької діяльності студентів закладів вищої освіти. *Науковий вісник Ужгородського університету. Педагогіка. Соціальна робота*. 2022. Вип. 1 (50). С. 219–222. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.50.219-222> URL: <https://surl.li/jauzui> (дата звернення: 19.11.2025).
8. Подшивайлов Ф. М. Психологічні чинники розвитку мотиваційної сфери особистості майбутнього психолога : дис. ... канд. псих. наук : 19.00.07. Київ, 2015. 238 с.
9. Сидоренко В., Горошкова Л. Регіональні карти ринку праці: професії і кваліфікації: цифровий програмно-методичний комплекс. Біла Церква : БІНПО, 2024. 150 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743786/> (дата звернення: 20.12.2025).

10. Скрипник І., Кульбашна Я., Захарова В. Формування праксеологічної компетентності магістрів стоматології: мотиваційна складова. *Освітологія*. 2021. № 10. С. 55–65. DOI: <https://doi.org/10.28925/2226-3012.2021.106>
11. Стандарт вищої освіти України. Другий (магістерський) рівень, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки : від 11.05.2021 р. № 520. URL: <https://sur.li/tlbege> (дата звернення: 07.01.2026).
12. Фурман О. Є. Джерела та засади осягнення позитивно-гармонійної Я-концепції як структурно-функціональної цілісності. *Психологія і суспільство*. 2023. № 2 (88). С. 142–168. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2023.02>. URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/admin,+6.pdf> (дата звернення: 07.01.2026).
13. Фурман О. Є. Успішність, успіх і Я-концепція особистості. *Психологія і суспільство*. 2023. № 1. С. 191–198. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2023.01.191> (дата звернення: 07.01.2026).
14. Ярошенко О. Г. Сутність готовності до науково-дослідницької діяльності та її формування у студентів педагогічних університетів. *Концепція та методологія реалізації науково-дослідницької діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу університетів* : монографія / за ред. О. Г. Ярошенко. Київ : Інститут вищої освіти НАПН України, 2016. С. 29–44.
15. Atroshchenko T., Ivanova V., Popovych O., Bobyrieva O., Kovrei D. The Impact of Reflection on the Professional Development of Future Preschool Teachers. *Revista de Investigación Apuntes Universitarios*. 2022. № 12 (2). P. 76–96.
16. Future of Jobs Report. World Economic Forum. Insight Report. 2025. URL: <https://sur.li/sdvcxr> (дата звернення: 07.01.2026).
17. Horoshkova L., Sydorenko V., Grytsan O. Qualification gap in the labor market of Ukraine in the conditions of war: regional aspect. *Baltic Journal of Economic Studies*. Volume 11, Number 1. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. P. 68–77. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2025-11-1-68-77> (WOS) (дата звернення: 07.01.2026).
18. Marushkevych A., Zvarych I., Romanyshyna O., Malaniuk N., Grynevych O. Development of Students' Research Competence in the Study of the Humanities in Higher Educational Institutions. *Journal of Curriculum and Teaching*. 2022. № 11 (1). P. 15–24. DOI: <https://doi.org/10.5430/jct.v11n1p15> (дата звернення: 10.01.2026)
19. Schulz S., Garcia R., Treude C. Social Troubleshooting Workshops: Upskilling Students' Soft and Self-Reflection Skills. *Proceedings of the 28th ACM Conference on Innovation and Technology in Computer Science Education (ITICSE 2023)*. New York : ACM, 2023. P. 642–643. URL: <https://sur.li/cc/gxlunj> (дата звернення: 07.01.2026).

References

1. Baranova, Yu. V. (2019) *Formuvannia u maibutnikh vchyteliv inozemnykh mov hotovnosti do naukovo-doslidnoi roboty [Formation of readiness for scientific research work in future foreign language teachers]*. (PhD diss.). Kyiv [in Ukrainian].
2. Holovan, M. S., & Yatsenko, V. V. (2012) *Sutnist ta zmist poniatti «doslidnytska kompetentnist» [The essence and content of the concept of «research competence»]. *Teoriia ta metodyka navchannia fundamentalnykh dystsyplin u vyshchii shkoli [Theory and methodology of teaching fundamental disciplines in higher education]*: zbirnyk naukovykh prats (Is. VII, pp. 55-62). Kryvyi Rih. Retrieved from <https://sur.li/spdqbo> [in Ukrainian].*
3. Dolynska, L. V. & Maksymchuk, N. P. (2008). *Psykhohohiia tsinnisnykh oriantatsii maibutnoho vchytelia [Psychology of value orientations of a future teacher]*. Kamianets-Podilskyi: FOP Sysyn O. V. [in Ukrainian].
4. Klimova, D. V. (2014). *Problema motyvatsiinoi hotovnosti do profesiinoi diialnosti u psykhohohii [The problem of motivational readiness for professional activity in psychology]*. In *Yednist navchannia i naukovykh doslidzhen – holovnyi pryntsyv universytetu [Unity of teaching and scientific research – the main principle of the university]*: zbirnyk naukovykh prats zvitno-naukovo konferentsii vykladachiv universytetu (pp. 133-135). Kyiv. Retrieved from <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/6896/1/Klimova.pdf> [in Ukrainian].
5. Kovalenko, O. V. (2020). *Motyvatsiina hotovnist maibutnikh vykhovateliv ditei doshkilnoho viku do samorealizatsii u profesiinii diialnosti: kryterii ta pokaznyky rivnia [Motivational readiness of future preschool teachers for self-realization in professional activity: criteria and indicators of the level]*. In *Aktualni problemy psykhohohii [Current problems of psychology]*: zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykhohohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy (Vol. IV: Psykhohohiia rozvytku doshkilnyka, is. 16, pp. 102-117). Kyiv. Retrieved from <https://sur.li/zyjpup> [in Ukrainian].
6. Matviienko, O. V., & Vasylenko, K. S. (2023). *Osnovni kharakterystyky aksiolohichnoho komponenta doslidnytskoi kompetentnosti maibutnikh psykhohohiv [Main characteristics of the axiological component of research competence of future psychologists]*. *Osvitno-naukovyi prostir [Educational and scientific space]*, 4 (1), 101-111. DOI: 10.31392/ONP.2786-6890.4(1).2023.11 [in Ukrainian].
7. Povidachyuk, O., Popyk, M., & Reblan, A. (2022). *Motyvatsiini aspekty naukovodoslidnytskoi diialnosti studentiv zakladiv vyshchoi osvity [Motivational aspects of research activities of students of higher education institutions]*. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Pedagogika. Sotsialna robota [Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Pedagogy. Social Work]*, 1 (50), 219-222. Retrieved from <https://sur.li/jauzui> [in Ukrainian].
8. Podshyvailov, F. M. (2015). *Psykhohohichni chynnyky rozvytku motyvatsiinoi sfery osobystosti maibutnoho psykhohoha [Psychological factors in the development of the motivational sphere of the personality of a future psychologist]*. (PhD diss.). Kyiv [in Ukrainian].
9. Sydorenko, V. V., & Horoshkova, L. A. (2024). *Rehionalni karty rynku pratsi: profesii i kvalifikatsii [Regional labor market maps: professions and qualifications]*. Bila Tserkva: BINPO. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743786/>.
10. Skrypnyk, I., Kulbashna, Ya., & Zakharova, V. (2021). *Formuvannia prakseolohichnoi kompetentnosti mahistriv stomatolohii: motyvatsiina skladova [Formation of praxeological competence of masters of dentistry: motivational component]*. *Osvitohohiia [Education]*, 10, 55-65. DOI: <https://doi.org/10.28925/2226-3012.2021.106> [in Ukrainian].
11. *Standart vyshchoi osvity Ukrainy. Druhyi (mahisterskyi) riven, haluz znan 01 Osvita/Pedahohika, spetsialnist 011 Osvitni, pedahohichni nauky [Standard of Higher Education of Ukraine. Second (Master's) level, field of knowledge 01 Education/Pedagogy, specialty 011 Educational, pedagogical sciences]*. No 520 (2021, May 11). Retrieved from <https://sur.li/tlbege> [in Ukrainian].
12. Furman, O. Ie. (2023). *Dzherela ta zasady osiahnennia pozytyvno-harmoniinoi Ya-kontseptsii yak strukturno-funktsionalnoi tsilnosti [Sources and principles of understanding a positively harmonious self-concept as a structural and functional integrity]*. *Psykhohohiia i suspilstvo [Psychology and society]*, 2 (88), 142-168. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2023.02>. Retrieved from <file:///C:/Users/user/Downloads/admin,+6.pdf> [in Ukrainian].
13. Furman, O. Ie. (2023). *Uspishnist, uspih i Ya-kontseptsiia osobystosti [Achievement, success and self-concept of the individual]*. *Psykhohohiia i suspilstvo [Psychology and society]*, 1, 191-198. DOI: <https://doi.org/10.35774/pis2023.01.191> [in Ukrainian].
14. Iaroshenko, O. H. (2016). *Sutnist hotovnosti do naukovodoslidnytskoi diialnosti ta yii formuvannia u studentiv pedahohichnykh universytetiv [The essence of readiness for scientific and research activities and its formation among students of pedagogical universities]*. In O. H. Iaroshenko (Ed.), *Kontseptsiia ta metodolohiia realizatsii naukovodoslidnytskoi diialnosti subiektiv navchalno-vykhovnoho protsesu universytetiv [Concept and methodology for implementing scientific and research activities of subjects of the educational process of universities]*: monohrafia (pp. 29-44). Kyiv: Instytut vyshchoi osvity NAPN Ukrainy [in Ukrainian].
15. Atroshchenko, T., Ivanova, V., Popovych, O., Bobyrieva, O., & Kovrei, D. (2022). *The Impact of Reflection on the Professional Development of Future Preschool Teachers*. *Revista de Investigación Apuntes Universitarios*, 12 (2), 76-96.
16. Future of Jobs Report. (2025). *World Economic Forum. Insight Report*. Retrieved from <https://sur.li/sdvcxr>
17. Horoshkova, L., Sydorenko, V., & Grytsan, O. (2025). *Qualification gap in the labor market of Ukraine in the conditions of war: regional aspect*. *Baltic Journal of Economic Studies*, 11 (1), 68-77. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2025-11-1-68-77> (WOS).
18. Marushkevych, A., Zvarych, I., Romanyshyna, O., Malaniuk, N., & Grynevych, O. (2022). *Development of Students' Research Competence in the Study of the Humanities in Higher Educational Institutions*. *Journal of Curriculum and Teaching*, 11 (1), 15-24. DOI: <https://doi.org/10.5430/jct.v11n1p15>.
19. Schulz, S., Garcia, R., & Treude, C. (2023). *Social Troubleshooting Workshops: Upskilling Students' Soft and Self-Reflection Skills*. In *Proceedings of the 28th ACM Conference on Innovation and Technology in Computer Science Education (ITICSE 2023)* (pp. 642-643). New York: ACM. Retrieved from <https://sur.li/cc/gxlunj>.

Дата надходження до редакції авторського матеріалу 02.02.2026